

УДК 781.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2310-0583-2023-50-08>

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВУКОВОГО ЛАНДШАФТУ НОВОВІДНАЙДЕНОГО МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРОСТОРУ «ДОМУ 42»

Михайло Романишин – докторант, старший викладач кафедри композиції, Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка
<https://orcid.org/0009-0001-1468-9916>

У статті досліджується проблематика взаємодії із звуковим оточенням у композиторській творчості на прикладі акустичного дослідження будинку у Львові на площі Ринок, 42. Це до певної міри нововіднайдений простір, що дає змогу дослідити невивчені раніше аспекти звукового ландшафту міста і його впливу на творчий процес композитора.

16 вересня 2023 року групою студентів та викладачів кафедри композиції Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка проведено звукове дослідження згаданого простору, а 30 вересня 2023 в рамках серії подій «Школи слухання» відбувся концерт із творів молодих композиторів, що документують процес творчої взаємодії із звуковим оточенням. Презентовані композиції створені із використанням попередньо записаних звуків випадкових предметів та елементів інтер'єру, що на момент дослідження наповнювали Простір.

Метою дослідження є переосмислення взаємодії композитора зі звуковим оточенням та звуковим ландшафтом у творчому процесі. Важливою є рефлексія студентів кафедри композиції ЛНМА ім. М. В. Лисенка та переосмислення Простору ними як індивідуальними творчими одиницями. Студентами-композиторами, твори яких проаналізовано у даному дослідженні, є Мар'ян Філь, Анна Гуріна, Андрій Костів, Аліса Формазюк та Захар Озерський.

Ключові слова: акустичне дослідження, електроакустична музика, звуковий ландшафт.

Паскаль Гілен у своїй праці «Перформування спільного міста» вказує на протиставлення статичного місця і рухливого змінного простору [1]. У цьому контексті локація на пл. Ринок 42 у Львові є унікальним поєднанням цієї дихотомії. Статичний об'єкт, законсервований від зовнішнього світу, що містить численні часові нашарування від готичних підвалів та ренесансних фресок до євроремонтів 2000-х. Після створення тут нової комунальної інтердисциплінарної інституції розпочались дослідження цього об'єкта, що дозволило віднайти готичні, ренесансні та барокові пласти в будівлі, а разом із тим, активізувати взаємодію із простором, порівнюючи цю особливу дихотомію стійкого і змінного. Реставраційні, історичні та культурологічні дослідження по-новому вписують цей, непримітний на перший погляд, об'єкт в культурну мапу Львова. Проте донині нікому на думку не спало провести саме звукове дослідження Дому 42 (так називають тепер цей новий міждисциплінарний культурний простір) [2].

Тож як звучить Дім 42? Саме таким питанням задався Остап Мануляк, композитор, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри композиції Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка [3], організовуючи «Школу слухання», в рамках якої 30 вересня 2023 року відбувся концерт із творів львівських композиторів

студентів та викладачів академії. Створенню цих електроакустичних творів передувало звукове дослідження Простору, яке полягало у попередньому записі звуків, пов'язаних з інтер'єром. В результаті, за допомогою рекордерів типу Zoom H1, HR1 та H6, було створено базу семплів, яка містить звуки практично усіх звучних елементів Простору, а також начитування старих листів, методичних вказівок та інших знайдених у законсервованих приміщеннях Дому 42 текстів.

Окрім звукових об'єктів, групою композиторів також було проведення дослідження реверберації Дому 42 методом RT60 [4; 5]. Цей метод полягає у вимірюванні часу, необхідного для повного згасання звуку, з моменту вимкнення його джерела, у певному закритому просторі. Він характеризується проміжком часу (у секундах), протягом якого сила звуку зменшується на 60 дБ [6]. Для визначення цих параметрів традиційно було записано звук тріскання повітряної кульки, оскільки за його допомогою легко можна визначити момент вимкнення джерела звуку і початку так званого хвоста реверберації. Він має точковий характер і найкраще підходить для цього методу досліджень [7]. Наприклад, якщо записаний семпл має початковий рівень сигналу 20 дБ, тоді слід виміряти час, коли рівень зменшиться до -40 дБ. Отримане значення часу у секундах і буде часом реверберації.

Дослідивши реверберацію холу та кімнати на другому поверсі Дому 42 методом RT60, отримали такі результати (див. рисунок 1): час реверберації кімнати та холу становлять приблизно 0,1 та 0,3 секунди відповідно.

Таким чином, програмно, за допомогою convolution reverb, вдалося створити акустичну модель приміщення, а саме його відлуння [8]. У майбутньому, при створенні композицій, використання цього ефекту дало змогу імітувати акус-

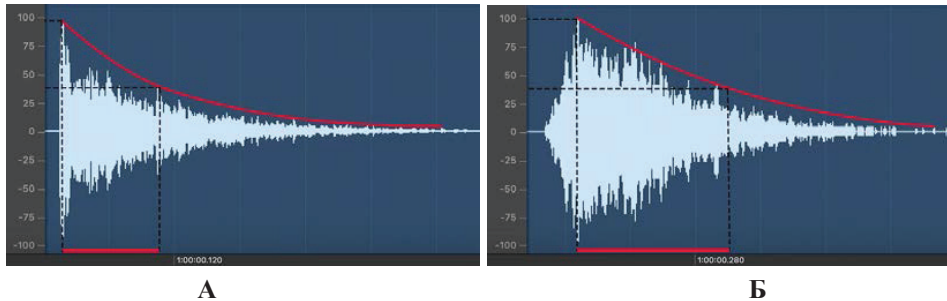

Рисунок 1. Графік із результатами вимірювання часу реверберації кімнати (А) та холу (Б) за методом RT60

тику відповідного середовища, дозволивши зберегти автентичність його звучання.

Про звуки вулиці і звуки міста писав Раймонд Мюррей Шафер у своїй книзі “The Soundscapes” [9]. Варто замислитися над їхнім звуко-терапевтичним ефектом та наскільки характерним може бути звучання певного міста чи місця. Чи зможемо ми впізнати котресь із знайомих нам місць, почувши лише його звуки? Чи це звучання відновить наші спогади і чи відчуємо ми атмосферу цього місця, неначе знову опинившись у ньому? Звук нерозривно існує із певним візуальним та асоціативним рядом, емоціями, які ми колись пережили, а отже, містить певне психологічне навантаження.

Унікальності та різноманіття акустичного ландшафту Дому 42 додає його географічне розташування у центрі Львова. Площа Ринок завжди заповнена туристами та місцевими мешканцями, які захоплюються архітектурою; хаотично розташованими музикантами по всіх закутках площі та випадковими перехожими; подекуди звуками трамваїв та дзвонами із вежі Ратуші. Все це характерне аудіальне розмаїття чутно із фасадних вікон Дому 42, проте справжня загадка захована всередині будівлі.

Саме із такого порівняння звукового ландшафту площі Ринок і будівлі під номером 42 починається аудіо-мандрівка “Route 42” [10]. Запис, на якому ґрунтується композиція, здійснено безперервно. Основна ідея такого задуму полягає у максимально автентичному датуванні і майбутньому відтворенні подій, пов’язаних зі звуковим дослідженням Простору. Звуки кроків та хрускіт

облупленої штукатурки, плавна зміна акустики кімнат, скрип старих дерев’яних сходів, начитування віднайдених листів невідомому адресату, голоси і спів інших учасників дослідження – все це у поєднанні із накладанням різноманітних ефектів, зокрема, зміною звуковисотності, сповільненням (Paul Stretch) тощо, стало основою для створення електроакустичної композиції.

До звукового дослідження Дому 42 долучилися студенти кафедри композиції ЛНМА ім. М. В. Лисенка Мар’ян Філь, Анна Гуріна, Андрій Костів, Аліса Формазюк та Захар Озерський. Що є спільним, а що – відмінним у рефлексіях композиторів, і чи змінилося сприйняття ними досліджуваного Простору?

“Wa wiri qastoj – І він бачить вашу історію. Що це , і чому, і хто він? Думаю немає сенсу пояснювати. Кожен шукає свої сенси. Тому не люблю розказувати значення чогось...» Саме так описує власний твір “Wa wiri qastoj” Мар’ян Філь, апелюючи до свідомого аналізу та досвіду слухача, активізуючи його асоціативний ряд. Це робота покликана відгукуватися на рівні підсвідомого – спогадів та асоціацій.

У творі задіяно багато шумових ефектів. Як зазначає автор: «Звуки накладалися як листи пергаменту один на одного. Плюс голоси, які були оброблені так, що українська звучить зовсім не як мова».

Твір Анни Гуріної під назвою «Лист» про діалог і про зв’язок між цивільним і військовим життям. «Ідея полягає у тому, що жінка знайшла лист, який її чоловік написав, коли був у лікарні у Вінниці. Наразі він захищає Україну на пере-

довій і, читаючи цього листа, від хвилювання у її голові відбувається хаос, адже перемішалися всі спогади, страхи, переживання. Вона згадує різні моменти життя, але кожного разу голоси у її голові породжують нові забуті спогади. І тут, раптово, вона чує постріл. Я вважаю, що ці постріли символізують пробудження і повернення у реальність. Але у творі відкритий фінал, тому все залежить від сприйняття та уяви слухачів. Опісля, є епілог про зелене місто. Для мене він символізує надію, віру та сподівання прого світле майбутнє».

Анна ділиться досвідом звукового дослідження, власними рефлексіями та звертає увагу на таке: «Цікавим фактом є знахідка того самого листа. Весь текст, який слухачі можуть почути у творі не вигадка, це реальний лист, який я знайшла у Домі 42. Чесно кажучи, розібрати оригінальний почерк того чоловіка було непросто, але я це зробила, зачитала та записала на аудіорекодер. Згодом я застосувала ефект зсувного розтягнення, надзвичайне уповільнення та відлуння, що додало голосу цікавішого забарвлення. Також зі своїми колегами композиторами у процесі запису ми створили хорову імпровізацію голосом, яку я обробила за допомогою ефекту розтягування та зміни темпу, що дало відчуття глибинного фону. У темі повернення до реальності я використала звук, який ми записали за допомогою проколу кульки, що у процесі зміни висоти тону, додавання відлуння та інших ефектів став схожим на вибух».

Композитор Андрій Костів підійшов до написання власного твору «Ринок» із дещо з іншої перспективи, аніж його колеги: «Мені було цікаво поспробувати для себе щось нове. Я ще не писав повноцінні електроакустичні твори, тому мені було цікаво працювати зі звуками, записаними у приміщенні Ринку 42. Після цього ідея прийшла сама по собі: якщо це звуки з Ринку 42, значить твір буде про це приміщення, виключно про його звуки, записані мною. Знаю, що багато хто використовував голос у своїх творах, тому я хотів обійтись без нього, оскільки, на мою думку він був сторонній, його туди занесли (штучно). Мета твору – донести звуки Ринку 42, саме цього приміщення, (передати) його атмосферу».

Твір «До світла» Аліси Формазюк: «Відображає шлях добра крізь темряву і навколишнє зло. Зерно добра втілене у мотиві Ave Maria, що звучить на фоні моторошних звуків». На відміну від Андрія Костіва, для втілення свого задуму, композиторка мала на меті працювати більше із голосом: «Його тембром, звучанням, тривалістю».

Також Аліса поділилася враженнями від самого концерту, під час якого краще зрозуміла

власну композицію: «Власним відкриттям було, мабуть, те, коли саме я усвідомила найвагомішу суть свого твору – власне (тоді), коли треба було сказати декілька слів про свою композицію. При написанні твору був приблизний філософський задум, домінувало бажання працювати саме із релігійним мотивом. Але в результаті сам твір і став для мене відкриттям уже під час прем'єри, бо саме перед нею я усвідомила глибину композиції. Часом корисно робити щось чи міркувати спонтанно».

Сконцентруватися більше на звуко-дослідницькій складовій вирішив також і Захар Озерський у своїй композиції під назвою «Кава». За словами автора: «Це музична інтерпретація нашого процесу запису на Ринку 42. Коли ви заходите у ці старовинні приміщення і відчуваєте, що епоха змінилася, але ми знову тут, через безліч років. Були використані (у творі) звуки записані виключно у цій будівлі. Як різні ударні та шумові звуки, так і наш спів. Ці приміщення тепер мають (для мене) певне особисте значення, за рахунок здійсненої там роботи».

Як наслідок, студенти кафедри композиції, незважаючи на свій абсолютно різноманітний музичний досвід, вважають цей проєкт вдалим і дуже корисним для себе. Також усі одностайно виявили бажання і надалі у своїй творчості застосовувати техніки, здобуті у процесі звукового дослідження Дому 42. А деякі зі студентів поділилися своїми планами та ідеями щодо наступних проєктів у цьому Просторі.

Мар'ян Філь зауважив: «Це зовсім інший досвід в композиції, який ми (молоді композитори) отримуємо. Тут форма, звук, все змінює звичні правила гри та написання. Це дійсно сучасні композиторські техніки, які можна цікаво поєднувати в різний спосіб». А вже після завершення концерту 30 вересня 2023 року, Анна Гуріна була вражена зацікавленістю глядачів: «Мені було приємно, що вже після прослуховування творів композиторів, слухачі підходили, запитували та ділилися своїми спостереженнями. Це означає, що їм подобається такий формат концертів і я вважаю, що треба робити більше подібних експериментальних проєктів, бо вони розвивають сприйняття не тільки композиторів, а й глядачів. Під час запису відчувалася згуртованість моїх колег композиторів однією ідеєю і це відчуття дуже надихало».

Важливо зауважити, що практика такого роду звукових досліджень є дуже корисною і важливою для молодих композиторів. Вона дає змогу вільно втілювати власні задуми і рефлексувати на певні події, місця та середовища. Це дуже цінно, адже

таким чином збагачується унікальними записами звуковий ландшафт, даючи початок майбутнім проектам на межі звуків міста та просторів у цьому місті. Ця локалізація масштабу звукових досліджень дає змогу «подивитись» і повернути увагу до унікальних просторів та наповнити їх сенсами.

В результаті дослідження групою композиторів акустики Дому 42 можна зробити висновок, що історична цінність та унікальність акустики є безперервно пов'язаними та існують нероздільно із музичними композиціями, створеними у цьому Просторі. Обізнаність у історичному контексті та

мистецькому наповненні Дому 42 мала безпосередній вплив на формування філософії творів, а проведене звукове дослідження стало основою для впровадження ідей та вибору композиторських технік для їхньої реалізації.

Тому із впевненістю можна зробити висновок, що акустичні дослідження міських просторів забезпечують цілий ряд переваг у їх майбутньому розвитку як мистецьких осередків. Такі дослідження підвищують культурну цінність, розширюють аудиторію та додатково насичують новими сенсами це статичне місце, яке існує в межах рухливого змінного простору міста.

Література

1. Гілен Паскаль. Перформування спільного міста. Київ : іст паблішинг, 2019. 120 с.
2. Дім 42. URL: <https://www.facebook.com/dim42lviv>.
3. Остап Мануляк. Сайт Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. URL: <https://lnma.edu.ua/kafedry/kafedra-kompozytsiji/ostap-manuliak/>.
4. What is RT60 Reverberation Time? Site of Svantek Academy. URL: <https://svantek.com/academy/rt60-reverberation-time/>.
5. What is RT60. Site PSI Audio. URL: <https://www.psiaudio.swiss/what-is-rt60/>.
6. Реверберація. Сайт української вікіпедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реверберація>.
7. Convolution Reverb: An Essential Guide. URL: <https://lunacy.audio/convolution-reverb/>.
8. What is Convolution Reverb? URL: <https://ask.audio/articles/what-is-convolution-reverb>.
9. Schafer Murray. The Soundscape: Our Sonic Environment and the Tuning of the World. New York : Simon and Schuster, 1993. pp. 320.
10. Mike Romanyshyn – Маршрут 42. URL: https://www.youtube.com/watch?v=jEOq8SXBrzY&t=48s&ab_channel=MikeRomanyshyn-CinematicMusicComposer.

References

1. Gielen Pascal. (2019). *Performuvannia spilnoho mista [Performing the common city]*. Kyiv: IST Publishing [in Ukrainian].
2. Dim 42. Retrieved from <https://www.facebook.com/dim42lviv> [in Ukrainian].
3. Ostap Manulyak. Sait Lvivskoji natsionalnoji muzychnoji akademiji imeni M. V. Lysenka [Ostap Manulyak. Site of Lviv National Music Academy named after M. V. Lysenko]. *lnma.edu.ua/kafedry/kafedra-kompozytsiji/ostap-manuliak*. Retrieved from <https://lnma.edu.ua/kafedry/kafedra-kompozytsiji/ostap-manuliak/> [in Ukrainian].
4. What is RT60 Reverberation Time? Site of Svantek Academy. Retrieved from <https://svantek.com/academy/rt60-reverberation-time/> [in English].
5. What is RT60. Site PSI Audio. Retrieved from <https://www.psiaudio.swiss/what-is-rt60/> [in English].
6. Reverberatsia. Sait Ukrajinckoji Vikipediji [Reverberation. Ukrainian Wikipedia Site]. *uk.wikipedia.org/wiki/Реверберація*. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реверберація> [in Ukrainian].
7. Convolution Reverb: An Essential Guide. Retrieved from <https://lunacy.audio/convolution-reverb/> [in English].
8. What is Convolution Reverb? Retrieved from <https://ask.audio/articles/what-is-convolution-reverb> [in English].
9. Gielen Pascal. (2019). *Performuvannia spilnoho mista [Performing the common city]*. Kyiv: IST Publishing [in Ukrainian].
10. Schafer Murray. (1993). *The Soundscape: Our Sonic Environment and the Tuning of the World*. New York: Simon and Schuster [in English].
11. Mike Romanyshyn – Route 42. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=jEOq8SXBrzY&t=48s&ab_channel=MikeRomanyshyn-CinematicMusicComposer [in Ukrainian].

Mykhailo Romanyshyn – Doctoral Student, Senior Lecturer at the Department of Music Composition, Lviv National Music Academy named after M.V. Lysenko

Research of the soundscape of the newly discovered municipal space “Dim 42”

The topic of the interaction with the sound environment in the composer's work at the example of an acoustic research of a building in Lviv at Rynek Square, 42. To some extent, this is a newly discovered space that makes it possible to explore previously unexplored aspects of the city's soundscape and its influence on the composer's creative process.

On September 16, 2023, a group of students and teachers of the Department of Composition of the Lviv National Music Academy named after M. V. Lysenko conducted a sound study of the mentioned space, and on September 30, 2023, a concert of works by young composers was held as a part of the "School of listening" series of events, documenting the

process of creative interaction with sound environment. The presented compositions were created using pre-recorded sounds of random objects and interior elements that filled the space at the time of the study.

The purpose of the study is to rethink the composer's interaction with the sound environment and soundscape in the creative process. Important is the reflection of the students of the Department of Composition of the Lviv National Music Academy named after M. V. Lysenko and their reinterpretation of the space as individual creative units. Student composers whose works were analyzed in this study are Maryan Fil, Anna Gurina, Andriy Kostiv, Alisa Formaziuk, and Zakhar Ozerskyi.

Key words: *acoustic research, electroacoustic music, soundscape.*